

УДК 349.2

Б.Б. КУРБАНОВ, Ковпаківський районний суд м. Суми

СУТНІСТЬ ТА ЗНАЧЕННЯ ЗАХИСТУ СУБ'ЄКТИВНИХ ТРУДОВИХ ПРАВ СУДДІВ

Ключові слова: трудові права суддів, захист трудових прав, заходи захисту

В умовах зростаючої соціальної напруженості в суспільстві, а, відповідно, й росту рівня злочинності та кількості скоєних правопорушень, на перше місце виходить організація забезпечення судової системи висококваліфікованими кадрами. Адже, саме судді, як представники такої системи, є суб'єктами наділеними відповідними правами та обов'язками, що дозволяють їм в повній мірі виконувати свої трудові функції задля забезпечення законності в суспільстві та верховенства права. Відтак, для сумлінного, об'єктивного та неупередженого розгляду усіх судових справ та винесення обґрунтованих та справедливих рішень, судді повинні відчувати захищеність своїх прав та свобод. Так, наразі в суспільстві панує думка про корумпованість та непрозорість судочинства в Україні, що, в свою чергу, пояснюється низьким рівнем захисту їхніх трудових прав. Тому, з'ясування сутності та захисту суб'єктивних трудових прав суддів, а також визначення рівня їх захисту, є актуальною проблемою в системі загального захисту трудових прав працівників.

Метою статті є визначення сутності та значення суб'єктивних трудових прав суддів. Для досягнення поставленої мети необхідно вирішити такі основні завдання: надати визначення поняттю «захист трудових прав суддів», виокремити його основні ознаки, визначити та охарактеризувати основні заходи вказаного захисту.

Проблемам захисту суб'єктивних трудових прав працівників неодноразово приділяли увагу такі вчені, як: С.С. Алексєєв, Н.Б. Болотіна, В.Я. Буряк, В.С. Венедіктов, Г.С. Гончарова, В.В. Жернаков, А.Н. Завадська, С.І. За-

пара, М.І. Іншин, В.В. Копейчиков, П.Д. Пилипенко, В.І. Прокопенко, В.М. Скобелкін, Г.І. Чанишева та інші. Щодо суддів, як одного із суб'єктів трудових правовідносин, то на жаль, на сьогодні захист трудових прав вказаних суб'єктів залишається до кінця не вивченим, що обумовлює актуальність нашої статті.

Так, під поняттям захист варто розуміти державно-примусову діяльність, спрямовану на здійснення «відновлювальних» завдань – на відновлення порушеного права, забезпечення виконання юридичного обов'язку [1, с.202]. Відтак, з цього слідує, що захист прав в науці трудового права визначається, перш за все, як усунення перешкод у його здійсненні чи поновленні порушеного права та відшкодування заподіяної цим порушенням шкоди [2, с.158].

Досліджуючи сутність поняття «захист трудових прав», варто відмітити, що вказане поняття слід розглядати у широкому і вузькому значенні. У широкому сенсі під захистом трудових прав працівників треба розуміти реалізацію захисної функції трудового права, яка, в свою чергу, визначає захисну функцію держави. Захист трудових прав у вузькому розумінні – це забезпечення трудових прав, їх захист від порушень, у тому числі і профілактика, відновлення незаконно порушених прав і встановлення трудовим законодавством та діями відповідних органів відповідальності роботодавців за порушення трудових прав працівників [3, с.383].

Відтак, цілком правильною, на нашу думку, є позиція М.Г. Александрова, котрий вважає, що суб'єктивне право на захист складається з трьох правомочностей: а) можливості поведінки самого володільця права; б) можливості вимагати певної поведінки від зобов'язаних осіб; в) можливості застосувати примусову силу держави у випадку невиконання вимог зобов'язаними особами [4, с.108–109]. Аналізуючи вказану думку, В.П. Грибанов не у повній мірі згодний з нею, адже він вважав, що право на захист не зводиться лише до можливості звернення за захистом до державних органів. Воно включає в

себе можливість особи використати всі дозволені законом засоби впливу на порушника, захищати належне їй право своїми діями [5, с.106]. Як бачимо, право на захист трудових прав у процесуальному аспекті передбачає можливість особи звернутися за захистом порушених прав до уповноваженого органу, або можливість самостійно вчиняти дії по захисту порушеного права (самозахист). Це право передбачає обов'язок відповідного органу застосувати передбачені законом способи поновлення порушеного права. Отже, на основі викладеного під захистом суб'єктивних трудових прав суддів слід розуміти сукупність закріплених чинним законодавством заходів правоохоронного характеру, спрямованих на відновлення, визнання та припинення порушень суб'єктивних трудових прав суддів.

Тож, говорячи про правовий захист трудових прав суддів, варто вказати, що вказаний захист включає в себе наступні елементи: по-перше, потрібні певні передумови для здійснення правового захисту трудових прав суддів; по-друге, він здійснюється в передбаченому законом порядку, тобто в певній формі; по-третє, захист трудових прав суддів здійснюється за допомогою засобів і способів, які передбачені нормами чинного законодавства.

Як бачимо, це комплексне та об'ємне питання, що включає в себе як елементи загальної державної політики у сфері трудового законодавства, так і засоби та механізми для вузькоспеціалізованого регулювання та вирішення ситуацій та спорів по суті. Відтак, можна говорити, що захист порушених суб'єктивних трудових прав суддів – одна з найважливіших категорій теорії трудового права, оскільки ефективно та своєчасне запобігання правопорушенню у трудовій сфері є наразі дуже актуальним питанням. Адже профілактичні заходи являють собою низькозатратний варіант протидії зловживанням суб'єктивних трудових прав суддів, підвищують обізнаність щодо форм і способів їх захисту.

Отже, суб'єктивне трудове право суддів включає можливість самостійно, на власний розсуд розпоряджатися вказаними правами,

вимагати виконання всіх необхідних дій, спрямованих на забезпечення реалізації права на заробітну плату, на належні і безпечні умови праці, на належні умови праці, а у випадку невиконання чи неналежного виконання такого обов'язку – застосовувати усі необхідні і можливі законні способи захисту свого трудового права.

Говорячи про захист суб'єктивних трудових прав суддів, то, в першу чергу, слід проаналізувати норми Конституції України, яка, закріплюючи найважливіші трудові права у ст.43–45, одночасно передбачила і захист таких прав. Так, аналізуючи ст.43 Основного Закону, яка передбачає право кожного на працю, бачимо, що вказана норма також закріплює необхідність захисту громадян від незаконного звільнення та право на своєчасне одержання винагороди за працю, що свідчить про те, що праця судді, як суб'єкта трудового права (працівника) охороняється законом. Умови праці на робочому місці, безпека технологічних процесів, стан засобів колективного та індивідуального захисту, що використовуються працівником, а також санітарно-побутові умови повинні відповідати вимогам законодавства [6].

Продовжуючи далі необхідно зазначити, що захист від незаконного звільнення є одним з провідних начал об'єктивності суддівських рішень. Ще з прийняттям у 1992 році Концепції судово-правової реформи України [7], яка містить окремий розділ, присвячений статусу судді (IV «Статус суддів»), одним з перших положень була закріплена незмінюваність суддів. Цей принцип є головною гарантією усунення фактів незаконних звільнень та переміщень суддів.

До заходів захисту варто віднести й дії, пов'язані з оплатою праці. Так, для суддів встановлена особлива система оплати праці, що відповідає специфіці виконуваної ними трудової функції. Її регламентація здійснюється розділом IX Закону України «Про судоустрій і статус суддів» [8]. Так, ст.129 визначає, що суддівська винагорода регулюється цим Законом, Законом України «Про Конституційний Суд України», та не може визнача-

тися іншими нормативно-правовими актами. Отже, на суддів не поширює свою дію Закон України «Про оплату праці», оскільки їх винагорода за працю регламентується нормами спеціального законодавства.

Відповідно до положень Закону України «Про судоустрій і статус суддів», суддівська винагорода складається з посадового окладу та доплат за: 1) вислугу років; 2) перебування на адміністративній посаді в суді; 3) науковий ступінь; 4) роботу, яка передбачає доступ до державної таємниці [8].

До того ж, Закон України «Про судоустрій та статус суддів» містить ст.135, відповідно до якої держава надає суддям додатковий соціальний захист. Так, вказаною нормою передбачено, що життя і здоров'я суддів підлягають обов'язковому державному страхуванню за рахунок коштів Фонду соціального страхування від нещасних випадків на виробництві та професійних захворювань України відповідно до Закону України «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування від нещасного випадку на виробництві та професійного захворювання, які спричинили втрату працездатності».

Безпека умов праці передбачає і встановлення особливого захисту держави стосовно суддів, членів їх сімей та їх майна. Так, ч.2 ст.134 Закону визначається, що вчинені у зв'язку з службовою діяльністю судді посягання на його життя і здоров'я, знищення чи пошкодження його майна, погроза вбивством, насильством чи пошкодженням майна судді, образа чи наклеп на нього, а також посягання на життя і здоров'я близьких родичів судді (батьків, дружини, чоловіка, дітей), погроза їм вбивством, пошкодженням майна тягнуть за собою відповідальність згідно із законодавством [8]. Відтак бачимо, що судді та члени їх сімей знаходяться під особливим соціальним і правовим захистом держави, що означає пріоритетність захисту трудових прав такої категорії працівників. Адже від суддів, від сумлінного та професійного виконання ними своїх безпосередніх обов'язків залежить рівень соціальної рівноваги та довіри до інституту судочинства в суспільстві. Відповід-

но, і заходи захисту їх трудових прав мають бути рівнозначними вагомоті та специфічності роботи суддів. У такому випадку, якраз і виходять на перший план елементи превентивного попередження та запобігання порушень таких трудових прав.

Отже, наведене вище приводить до беззаперечної думки, що чинним законодавством, зокрема, Закон України «Про судоустрій і статус суддів» та Закон України «Про державний захист працівників суду і правоохоронних органів» до заходів захисту відносять:

- спеціальні заходи щодо забезпечення особистої безпеки судді та членів його сім'ї, а також охорони належного йому майна. Спектр таких заходів досить широкий: від надання суддям зброї й інших засобів індивідуального захисту до встановлення сучасних технологій охоронної сигналізації у приміщеннях, де мешкають судді та члени їх сімей;

- підвищену кримінальну відповідальність за вчинене у зв'язку із службовою діяльністю судді посягання на його життя і здоров'я, а також його близьких родичів, знищення чи пошкодження майна, погрозу вбивством, насильством чи пошкодженням їх майна;

- заходи соціального захисту суддів. Отже, як бачимо, суддя, як особливий суб'єкт трудових відносин забезпечується зі сторони держави захистом себе та своїх трудових функцій, і може застосовувати ряд дій, передбачених законом, для реалізації права на захист.

Отже, з'ясувавши сутність захисту суб'єктивних трудових прав суддів, варто також зазначити й значення такого захисту, який полягає в наданні цим суб'єктам трудових правовідносин (суддям) відчуття постійної безпеки як за себе, так і (що напевно головніше) за членів їхніх родин, що, в свою чергу, буде позитивно відобразитись на якості усього національного судочинства.

Таким чином судді, як суб'єкти трудових правовідносин набувають відповідних прав та обов'язків при виконанні своїх безпосередніх функцій. Проте, на відміну від інших суб'єктів трудової сфери судді є специфічною, відокремленою категорією працівників, що мають унікальні права та підвищені вимоги

до їхньої діяльності. Відтак, логічним продовженням цих міркувань є той факт, що суддям для реалізації своїх повноважень потрібний відповідний специфічний, унікальний захист трудових прав. Такий захист має поєднувати в собі як елементи попереджувального характеру, так звані превентивні міри, що запобігатимуть самому порушенню суб'єктивних прав суддів в самому зародку, так і містити комплексні заходи спрямовані на поновлення вже порушених прав та систему морального та матеріального відшкодування завданих у процесі таких спорів та конфліктів збитків судді як суб'єкту трудових правовідносин. Адже від усвідомлення суддею того факту, що його функція по забезпеченню верховенства закону у суспільстві, наведенню та відновленню правопорядку в країні буде відповідним чином захищена, тільки сприятиме зростанню довіри до судової влади з боку суспільства, зокрема, та забезпечення рівноваги та балансу у суспільстві загалом.

ЛІТЕРАТУРА

1. Прокопенко В. І. Трудове право України : підручник / В. І. Прокопенко. – Вид. 2-ге, стереот. – Харків : Консум, 2000. – 345 с.

2. Бойко В. Б. Визначення сутності правового захисту трудових прав працівників в Україні / В. Б. Бойко // Актуальні проблеми права: теорія і практика. – 2013. – № 26. – С. 156–162.

3. Васильєв С. В. Особливості розгляду окремих категорій цивільних справ : навч. посіб. / Васильєв С. В. – Харків : Еспада, 2012. – 370 с.

4. Александров Н. Г. Законность и правоотношения в советском обществе / Александров Н. Г. – М., 1955. – 265 с.

5. Грибанов В. П. Осуществление и защита гражданских прав / В. П. Грибанов. – Изд. 2-е, стереотип. – М. : Статут, 2001. – 411 с.

6. Конституція України : від 28.06.1996 р., № 254к/96-ВР // ВВР України. – 1996. – № 30. – Ст. 141.

7. Постанова Верховної Ради України «Концепція судово-правової реформи України» : від 28.04.1992 р., № 2296–XII [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2296-12>.

8. Закон України «Про судоустрій і статус суддів» : від 07.07.2010 р., № 2453–VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2453-17>.

Курбанов Б. Б. Сутність та значення захисту суб'єктивних трудових прав суддів / Б. Б. Курбанов // Форум права. – 2014. – № 4. – С. 195–198 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/FP_index.htm_2014_4_35.pdf

Досліджено захист суб'єктивних трудових прав суддів, визначено його сутність та значення, та наведено основні заходи захисту основних прав суддів, як одного із суб'єктів трудових правовідносин.

Курбанов Б.Б. Сущность и значение защиты субъективных трудовых прав судей

Исследованы защиту субъективных трудовых прав судей, определены его сущность и значение, и приведены основные меры защиты основных прав судей, как одного из субъектов трудовых правоотношений.

Kurbanov B.B. The Nature and Importance of Protecting Labor Rights Subjective Judges

This article explores the subjective protection of labor rights judges determined its nature and importance, and are basic measures of protection of fundamental rights of judges as one of the subjects of the employment relationship.